

Parkkaraktärer

- ett verktyg för planering och gestaltning av grönområden

Examensarbete av Helena Nordh, Landskapsarkitekturprogrammet, 20p
Handledare: Ulrika Stigsdotter

Parkkaraktärer

- ett verktyg för planering och
gestaltning av grönområden

Helena Nordh

Examensarbete inom Landskapsarkitektprogrammet, 20p
Sveriges Lantbruksuniversitet, SLU
Institutionen för landskapsplanering Alnarp

Handledare: Ulrika Stigsdotter

Examinator: Patrik Grahn

© Helena Nordh

Tel: 070-1102114

Förord

Denna studie är resultatet av ett examensarbete vid institutionen för landskapsplanering Alnarp, SLU (Sveriges lantbruksuniversitet). Examensarbetet omfattar 20 p och ingår som ett avslutande moment i Landskapsarkitektprogrammet.

Flera personer har stöttat och hjälpt mig under examensarbetets gång. Jag vill börja med att tacka Patrik Grahn som introducerat mig i ämnet, givit mig uppdraget och slutligen varit min examinator. Ett speciellt varmt tack riktar jag till min handledare Ulrika Stigsdotter. Hon har funnits till hands då frågor dykt upp och har i arbetets slutskede kommit med konstruktiv kritik vilket förbättrat och förtydligat examensarbetet.

Tack till Uppsala kommun som underlättade inventeringsarbetet i Uppsala genom kartmaterial och utlåning av cykel. Tack också de studenter som lånat ut foton från olika parker i Lund.

Slutligen ett stort tack till; vännen Maria Lindström för hjälp under hela arbetsprocessen, min sambo Micael som orkat lyssna på alla funderingar kring examensarbetet och min familj som lyssnat, läst och funnits till hands.

Helena Nordh

Helena Nordh

Innehåll

Förord	3
Summary	6
Sammanfattning	7

1. Inledning 8

1.1 Introduktion till examensarbetet	8
1.2 En utveckling av tidigare forskning	8
1.3 Parkkaraktärerna i praktiken	10
1.4 Varför behövs olika parkkaraktärer?	10
1.5 Betydelsen av parker och grönområden	12
1.6 Syfte	13
1.7 Ordförklaringar	13
1.8 Läs hänvisningar till resultatdelen	13

2. Tillvägagångssätt 14

3. Parkkaraktärer 15

3.1 Artrik	15
3.2 Rofylld	15
3.3 Allmänningen	16
3.4 Samvaro	17
3.5 Rymd	17
3.6 Viste	18
3.7 Kultur/Historia	18
3.8 Vild	19

4. Analys och granskning av parkkaraktärerna 20

4.1 Artrik	20
4.2 Rofylld	21
4.3 Allmänningen	22
4.4 Samvaro	22
4.5 Rymd	23
4.6 Viste	23
4.7 Kultur/Historia	24
4.8 Vild	25

5. Tillämpning av parkkaraktärerna 26

5.1 GIS 26

5.2 Nycklingsverktyg 27

6. Diskussion 31

6.1 En karaktär eller flera? 31

6.2 Kultur- kontra naturprägel 32

6.3 Naturlika parker viktiga 32

6.4 Parkstorlekens betydelse 33

6.5 Två mänskliga karaktärer 34

6.6 Mer park till städerna 34

6.7 Kritik mot parkkaraktärerna 34

6.8 Funderingar kring min metod 35

7. Källförteckning 37

Bilaga 1.

Checklista vid inventering av parkkaraktärer

Bilaga 2.

Aktivitetsförklaringar

Bilaga 3.

Parker och grönområden jag besökte i

Uppsala och Lund

Summary

An increasing number of people are resisting the attraction of living around nature and opting instead to spend their lives in cities. Parks and green areas play an important part in our well-being and we become fascinated with the diversity of nature, in which we find a peacefulness that is unique. Amongst other things, being surrounded by nature can reduce high blood pressure, lower the production of stress hormones and stimulate the mind and our ability to concentrate. It is therefore vitally important to entice city residents to parks and green areas to improve their physical and mental well-being. Previous research has shown that humans are seeking for certain characteristics in the parks and green areas which they are visiting. Gunnar Sorte together with Patrik Grahn, and later Ann-Margreth Berggren-Barring together with Patrik Grahn, have conducted studies about these characteristics. Their studies included 1460 persons and were based on questionnaires, interviews and diary notes. The main aim of this thesis is to further develop these park characteristics by analysing the parks that according to Berggren-Barring and Grahn are rich in certain characteristics. Through this analysis and consideration of the relevant literature I have been able to identify and define the experience of each characteristic. Initially, eight characteristics were defined, but according to my study there are only seven:

1. Rich in species
2. The common
3. Festive ornamental character
4. Space
5. The pleasure garden
6. Social history
7. Wild

As a result of this study, an interactive tool designed for use by landscape architects and physical planners was developed. The tool operates by the user answering different statements that will ultimately lead to the right park characteristic.

Sammanfattning

Allt fler väljer ett liv i stadsmiljö där informationsströmmar ständigt pockar på vår uppmärksamhet och bidrar till stressrelaterade sjukdomar. Parker och grönområden har därmed fått en betydande roll för folkhälsan. I naturen kan vi finna ett lugn som är unikt. Där fascinerar vi över naturens komplexitet vilket bl a leder till sänkt blodtryck, ökad koncentrationsförmåga och minskad stresshormonproduktion. För att människor över huvud taget ska besöka parker och grönområden krävs det en lättillgänglighet och att det finns kvaliteter som lockar. Forskning har nämligen visat att vi människor söker efter olika kvaliteter/karaktärer i de parker och grönområden vi besöker. Gunnar Sorte tillsammans med Patrik Grahn och senare Ann-Margreth Berggren-Bärring tillsammans med Patrik Grahn har forskat kring dessa karaktärer. Studien som omfattade ca 1460 personer baserades på enkätstudier, djupintervjuer och dagboksanteckningar. Min uppgift i detta examensarbete har varit ett led i utvecklingen av parkkaraktärerna. Jag har besökt de parker som enligt Berggren-Bärring och Grahn besitter en hög grad av någon av karaktärerna, studerat litteratur som relaterar till karaktärerna, granskat, analyserat och slutligen definierat och identifierat upplevelsen av respektive karaktär. Karaktärerna var från början åtta stycken men jag har genom denna studie kommit fram till sju stycken.

1. Artrik
2. Allmänningen
3. Festlig prydnadskaraktär
4. Rymd
5. Lustgården
6. Kulturhistoria
7. Vild

Studien har även fört fram till ett verktyg som går ut på att ”nyckla” sig fram till rätt karaktär. Verktöget är tänkt att kunna användas av yrkesverksamma landskapsarkitekter och planerare.

8 parkkaraktärer från början:

1. Artrik
2. Rofylld
3. Allmäningen
4. Samvaro
5. Rymd
6. Viste
7. Kultur/Historia
8. Vild

Berggren-Bärrings och Grahns rapport från 1995.

I. Inledning

I.1 Introduktion till examensarbetet

En av anledningarna till att jag påbörjade min utbildning till landskapsarkitekt för 4,5 år sedan var en fascination över naturens nästintill magiska påverkan på människan. Jag ville studera detta närmare och valde att förlägga mina sista utbildningsår på Alnarp där jag fick chansen att inrikta mig mot design, hälsa och rehabilitering. Jag kom under olika kurser i kontakt med Patrik Grahn, professor vid institutionen för landskapsplanering och forskare i landskapsarkitekturens miljöpsykologi. Kontakten med Patrik Grahn och hans forskning ledde mig in på naturens upplevelsevärden, vilket resulterade i detta examensarbete om parkkaraktärer.

Ett allmänt intresse och en efterfrågan från landskapsarkitekter och studenter har även bidragit till att jag har valt att göra mitt examensarbete om parkkaraktärer. Det finns ett önskemål om att utveckla de åtta karaktärer som Grahn tillsammans med Sorte och senare Berggren-Bärring tillsammans med Grahn arbetat fram. Det finns också ett behov av upprättandet av en metod för att kunna använda parkkaraktärerna i praktiken. Målet med detta examensarbete är att Berggren-Bärrings och Grahns forskningsmaterial om parkkaraktärerna skall vidareutvecklas och göras användarvänligt. Detta med anledning av att kunna nyttjas av yrkesverksamma planerare och landskapsarkitekter vid utveckling, analysering och gestaltning av såväl befintliga som nya grönområden.

Jag har på uppdrag av Patrik Grahn fördjupat mig i de åtta parkkaraktärerna. Genom att granska Berggren-Bärrings och Grahns rapport (1995) samt besöka, inventera och analysera de enskilda parker och grönområden som enligt deras rapport besitter en hög grad av någon av karaktärerna, har jag definierat och identifierat vad de olika karaktärerna står för. Arbetet har sedan fört fram till ett "nycklingsverktyg" som kan användas vid analysering och planering av såväl gamla som nya grönområden.

I.2 En utveckling av tidigare forskning

Ann-Margreth Berggren-Bärring och Patrik Grahn skrev 1995 en forskningsrapport med namnet "Grönstrukturens betydelse för användningen". Studien redogör för hur vi människor använder stadens grönområden. "Avsikten var att studera vilka parker man faktiskt använder, vad man gör där samt vilka kvaliteter i parkerna man uppskattar." (s. 14). Genom intervjuer och enkätstudier har författarna analyserat svaren och med hjälp av statistiska program kommit fram till åtta karaktärer som vi upplever i de grönområden vi besöker; *Artrik*, *Rofylld*, *Rymd*,

Fest, Planen, Lek, Kultur/Historia och Vild. Parkkaraktärerna *Lek, Plan* och *Fest* har på senare år bytt namn till *Viste, Allmänning* och *Samvaro* (Grahn 2005). I och med det tillämpar jag dessa nya namn i denna rapport.

Studien genomfördes i tre medelstora städer i Sverige (Lund, Uppsala och Västerås) och omfattade ca 1460 personer (Berggren-Bärring & Grahn 1995). För att få så stor spridning som möjligt på urvalsgruppen valde forskarna att vända sig till organisationer med olika inriktningar; *barn, äldre, kulturell verksamhet* och *friluftsliv*. Undersökningen baserades på en enkätstudie och en fotoenkät. Utöver dessa gjordes ett antal djupintervjuer. I enkätstudien fick deltagarna svara på 51 påståenden som behandlade huruvida olika kvaliteter var avgörande för om de besökte parken eller ej (ibid). De hade även möjlighet att själva göra tillägg till dessa påståenden om de tyckte någon kvalitet saknades. Påståendena grupperades genom en faktoranalys i likartade typkvaliteter som värderades av forskarna och resulterade i åtta parkkaraktärer (en nionde valdes bort p g a att den var svår att värdera, då den behandlar tillgänglighet och påverkas av organisationernas avstånd till parken). Faktorladdningarna som uppstod i och med faktoranalysen gav ett mått på hur viktiga de olika påståendena som uppgavs i enkäten var; 0,0 anger det minst viktiga och 1,0 det mest viktiga. Alla faktorer över 0,2 redovisas i rapporten (ibid). Varje faktor/karaktär kan alltså beskrivas med olika många påståenden beroende på antalet påståenden som har en faktorladdning över 0,2.

Efter enkätstudien fick deltagarna svara på en fotoenkät för att se hur svaren i enkätstudien kan beskrivas med bild. 38 foton visades, där deltagarna fick sätta ett kryss på en sjugradig skala för att markera hur lämpligt fotot var för den önskade aktiviteten (ibid). Svaren på fotoenkäten grupperades precis som i enkätstudien genom en faktoranalys vilket resulterade i nio faktorer. Varje karaktär från enkätstudien jämfördes därefter med fotoenkäten genom en statistisk metod som stegvis väljer foton som bäst beskriver karaktären. Forskningsmaterialet har därefter bearbetats i andra statistiska program. Bl a har en klusteranalys gjorts för att ta reda på vilka egenskaper som påminner om varann. Materialet har även förts in i dataprogrammet GIS vilket har skapat en kartläggning över de olika karaktärerna.

Materialet som är väldigt omfattande har en stor styrka då det behandlar olika användare och olika analysmetoder. Utöver detta kompletteras det med djupintervjuer och dagböcker innehållande anteckningar, foton och skisser. Parkerna som deltagarna angav som de parker de besökte, studerades dock inte närmare av Berggren-Bärring och Grahn, utan det är här som min studie tar vid. Examensarbetet är alltså ett led i utvecklingen av parkkaraktärerna och en fortsättning och utveckling av ovannämnda forskares rapport.

Ett omfattande material

Kvantitativ metod	{	- enkätstudie - fotoenkät - GIS
Kvalitativ metod	{	- dagboksanteckningar - djupintervjuer

1.3 Parkkaraktärerna i praktiken

Parkkaraktärerna har, sedan forskningen för första gången presenterades, använts av flera yrkesverksamma landskapsarkitekter. Bl a gjorde Malmö stad på 90-talet en undersökning om stadens parker. De lät då kringboende till olika stadsdelsparker svara på hur de uppfattade parken och vilka synpunkter som fanns på eventuell förändring. En brevenkät skickades ut till 1389 slumpvis valda individer och av dessa svarade ca 63% (Ericson 1998). I enkäten fanns frågor rörande personlig relation till parken, användandet, skötsel, samt ett avsnitt om parkkaraktärerna. Deltagarna skulle ange vilka tre karaktärer som bäst passade in på respektive park, samt vilka karaktärer de önskade vid en utveckling av parken. Varje karaktär beskrevs med en bild och några nyckelord för att underlätta förståelsen av karaktären. Resultatet av undersökningen visade en relativt stor spridning av åsikter men generellt kan sägas att intresset för Lustgården och Allmanningen minskade, medan Vild, Artrik och Fest ökade (ibid).

Regionalplane- och trafikkontoret i Stockholm, under ledning av Börje Wredén, har använt sig av en metod som påminner om parkkaraktärerna. Metoden går ut på att öka kunskapen om länets gröna kilar med hänsyn till upplevelsevärden, dvs. sociala värden. Sju upplevelsevärden har tagits fram: 1. Orördhet och mystik, 2. Skogskänsla, 3. Frihet och rymd, 4. Artrikedom och naturpedagogik, 5. Kulturhistoria, 6. Aktivitet och utmaning, 7. Service och samvaro. Tanken är att metoden ska ge förutsättning för en mer medveten långsiktig planering (Wredén 2001).

För att ytterligare få reda på hur parkkaraktärerna nyttjas och eventuella bekymmer kring dem kontaktades två yrkesverksamma landskapsarkitekter; Ewa Eklind Blomkvist (051129), Gatukontoret i Malmö, samt Karin Åkerblom (051208), stadsträdgårdsmästare Uppsala. De kommenterade båda den tid som passerat sedan parkkaraktärerna togs fram och menar att mycket har hänt i samhällsutvecklingen sedan dess. De har båda under sin utbildningstid fått information om parkkaraktärerna, vilket varit till nytta i yrkeslivet. Eklind påpekar dock att det är svårt att hitta bra information som beskriver karaktärerna. Hon eftersöker även en beskrivning på hur man idémässigt ska kunna använda parkkaraktärerna.

”Forskning visar att det är ytterst viktigt att det finns någon grönytta av hög kvalitet inom några minuters avstånd från bostaden.”

(Malmö Grönplan 2003 s. 11)

1.4 Varför behövs olika parkkaraktärer?

Inom grönstrukturplanering talar man ofta om hur viktigt det är att stadens parker innehåller kvaliteter. I Grönplan för Malmö 2003 står det t ex att *”Forskning visar att det är ytterst viktigt att det finns någon grönytta av hög kvalitet inom några minuters avstånd från bostaden.”* (s. 11) Min fråga är då; Vad innebär hög kvalitet?

Grönområdets utformning har en avgörande betydelse för hur vi nyttjar platserna. Aktiviteter kan främjas eller förhindras beroende på miljöns utformning (Grahn 1991b). Genom meningsfull aktivitet och utevistelse känner människor livskvalitet (Grahn 2005). Vikten av att ha olika parkkaraktärer är därmed avgörande för vårt välbefinnande, då olika karaktärer stödjer olika aktiviteter (Grahn 1991b). Genom att använda parkkaraktärerna i grönplanering kan parker utvecklas till att passa alla stadens invånare. I regeringens folkhälsoproposition betonas vikten av tillgängliga parker och naturens betydelse för folkhälsan. Där beskrivs värdet av en bra vardagsmiljö vilket bl a innebär att ha tillgång till grönområden. I naturlika miljöer får vi en chans att återhämta oss från den stress som det urbana livet kan medföra. Ett av målen är att skapa ”Tillgängliga grönområden för rekreation” (Regeringens prop. 2002).

Olika forskare har kommit fram till andra metoder och ”byggstenar” för att komponera den optimala parken. Enligt paret Kaplan, forskare i miljöpsykologi, finns det fyra faktorer som är viktiga i en miljö. Den första är *komplexitet* vilket innebär att det finns många saker att titta på. Den andra är *sammanhållning* dvs. en känsla av ordning och helhet. Den tredje är *läsbarhet* vilket betyder att platsen är lätt att förstå vad gäller orientering. Den fjärde och sista är *mystik*, en plats som innehåller spännande och utforskande delar. Det kan t ex vara en svängd stig där man inte ser vad som finns runt kröken, eller en korsning där besökaren måste göra ett vägval (Kaplan et al 1998).

Landskapsarkitekt och professor Gunnar Sorte (2005) gör en liknande uppdelning som Kaplans. Han menar att den ideala parken behöver innehålla ett antal parametrar. Parken ska ha en hög *komplexitet* som kan skapas av artrikedom och variation. För att balansera komplexiteten krävs en *helhet*, dvs. parkens olika delar måste samverka. *Rumsligheten* är viktig, öppna och slutna rum bör varieras för att kunna erbjuda personlig avskildhet. Det är även viktigt att parken har en *kraftfullhet* vilket Sorte beskriver med t ex stora gamla träd som påvisar en naturlig kraft. *Affektion* dvs. relationen till det förflutna samt originalitet skapar en identitet till platsen. Genom en god skötsel erhålls en hög *social status* som ger en viktig dimension till parkens helhetsupplevelse.

Den omtalade och prisbelönta landskapsarkitekten Sven-Ingvar Andersson beskriver en bra park ”...som ett skådespel av Shakespeare. Man förväntar sig att bli underhållen, och det blir man förvisso, men dessutom får man en djupare medvetenhet om livet, om mänskligheten och om sig själv – något att tänka på. En bra park drar till sig alla sorters människor utan hänsyn till ålder, social status eller andra livsvillkor. Den ger en intim upplevelse av naturen, när man letar efter skönhet och den

Genom att använda parkkaraktärerna i grönplanering kan parker utvecklas till att passa alla stadens invånare.

”Tillgängliga grönområden för rekreation”
(Regeringens prop. 2002)

Preferens matris enligt Kaplan

	Förståelse	Utforskning
2-D	Sammanhållning	Komplexitet
3-D	Läsbarhet	Mystik

(Modifierad bild från Kaplan et al 1998 s. 13)

Sammanhållning och läsbarhet ökar förståelsen av miljön, komplexitet och mystik väcker utforskningslusten. Sammanhållning och komplexitet handlar om direkt uppfattning av objekten i vyn (2-D), läsbarhet och mystik handlar om att föreställa sig själv i miljön (3-D) (Kaplan et al 1998).

ger skönhet, när man är ute och motionerar. Den aktiverar din kropp och den stimulerar din själ...” (Andersson 1991 s. 18).

Värden av grönområden:

- * Rekreation (folkhälsa)
- * Estetik (trivsel)
- * Biologisk mångfald
- * Luftrenare
- * Lekmiljöer
- * Stadsbyggnadselement
- * Historiska platser

1.5 Betydelsen av parker och grönområden

Fler och fler människor väljer ett liv i staden. Detta innebär att naturen kommer längre bort och tillgången till en egen trädgård intill bostaden försvinner. Bostadsgården såväl som andra parker och grönområden utgör därför en viktig del för folkhälsan (Stigsdotter 2004). Ju närmare vi har till en park desto oftare nyttjar vi den och desto mindre stressade blir vi (Grahn & Stigsdotter 2003). Till största del används grönområden i vilande, rekreativt syfte. Man besöker området för att återhämta sig och för att finna lugn och ro (Grahn 1991b; Hartig 2005). Vila är en aktivitet som inte bör förringas. Att vistas i naturen kan leda till att blodtrycket sänks, koncentrationsförmågan ökar och produktionen av stresshormon minskar (Grahn & Stigsdotter 2003).

Steven Kaplan har undersökt hur vi påverkas av naturlika miljöer. Han menar att vi i dessa miljöer nyttjar något som han benämner *spontan uppmärksamhet*, en observans som inte kräver koncentration utan fungerar som en slags mental vila (Kaplan 1991). Naturen med dess komplexitet och detaljer att fascineras över, ger oss en chans till återhämtning. Detta in sin tur resulterar i att vi kan återfå koncentrationsförmågan genom att den spontana uppmärksamheten inte är begränsad eller kräver energi (Kaplan 1991; Hartig 2005). Det fungerar som att kliva in i en annan värld och på så vis komma bort från stadens informationsstress (Grahn 1991b; Hartig 1993). Av de parkkaraktärer som uppskattas och efterfrågas mest hamnar Rofylld på första plats vilket stödjer ovanstående resonemang om behovet av mental vila (Grahn 1991b). I bebyggda miljöer däremot använder vi det som kallas *riktad uppmärksamhet*, tillståndet kräver koncentration vilket upplevs ansträngande och uttröttande. Den riktade uppmärksamheten grundar sig på att det i urbana miljöer ständigt produceras och förmedlas en stor mängd information som vi individer måste sortera och i viss mån sälla bort. Den riktade koncentrationen är begränsad och kräver energi vilket kan leda till utmattningsdepression (Kaplan 1991). Det har visat sig att stressrelaterade åkommor i form av trötthet, irritation och huvudvärk är mindre förekommande i stadens utkanter än i dess centrum (Tallhage Lönn 1994).

Foto: Maria Bergström

Naturen innehåller detaljer att fascineras över. Fotot visar barken på *Taxus baccata* i Botaniska trädgården i Lund.

Förutom hälsovärden och estetiska aspekter främjar grönområden den biologiska mångfalden, fungerar som luftrenare och ger bra lekmiljöer för barn (Florgård 2005). Parker och grönområden fungerar även som identitetsskapande element och har ett stort värde ur stadsbyggnadssynpunkt (Lövrje 2003). Parker har även genom tiderna varit mötesplatser, där historiska spår nu ger identitet till platserna (Tallhage Lönn 1994).

1.6 Syfte

Syftet med denna studie är att kritiskt granska de åtta parkkaraktärer som Berggren-Bärring och Grahn tidigare tagit fram. Jag ska identifiera och definiera parkkaraktärernas rumsliga och fysiska uppbyggnad.

Målet är att Berggren-Bärrings och Grahns forskningsmaterial skall vidareutvecklas och göras användarvänligt. Detta med anledning av att kunna nyttjas av yrkesverksamma planerare och landskapsarkitekter vid utveckling, analysering och gestaltning av såväl befintliga som nya grönområden.

1.7 Ordförklaringar

Vissa ord i examensarbetet kan upplevas otydliga. För att läsaren ska förstå vad jag menar med dessa ord och därmed underlätta läsandet har jag valt att lägga in rubriken "Ordförklaringar".

"Karakter"

Ordet dyker ofta upp i examensarbetet och har i de flesta fall förstavelsen "park-". I examensarbetet används "karakter" som synonym till "egenskap".

"Grönområde"

I och med att jag har vidareutvecklat Berggren-Bärrings och Grahns rapport utgår jag från deras ordförklaring "...såväl kommunal parkmark som kyrkogårdar, idrottsanläggningar, landstingens sjukhusområden, tätortsnära natur, skolgårdar, torg, gågator, etc., kort sagt de områden som människor i denna studie uppfattar som rekreativmark." (Berggren-Bärring & Grahn 1995 s. 4) "Grönområden som har en primär funktion som buffertzoner mot industri, väg, järnväg eller annan störande verksamhet måste betraktas som ointressanta ur rekreativsynpunkt. De bör därför inte tas med i beräkningar över tillgänglig parkmark på samma sätt som grönområden i mindre utsatta områden." (Berggren-Bärring & Grahn 1995 s. 276)

1.8 Läs hänvisningar till resultatdelen

Resultatdelen, kapitel 3-5, inleds med en beskrivning av vardera parkkaraktär baserad på Berggren-Bärrings och Grahns rapport. Karaktererna är rangordnade efter tydlighet, dvs. den karakter som enligt studien var tydligast beskrivs först medan den minst tydliga beskrivs sist. Med tydlighet menar jag i detta fall att karakteren erhållit höga faktorladdningar. Efter detta avsnitt följer en gransknings- och analysdel som baseras på egna tolkningar utifrån mitt inventerade material. Analysdelen innehåller förutom beskrivning av mina iakttagelser även förslag på hur karaktererna skulle kunna utvecklas och förändras. Sist i resultatdelen följer förslag på hur karaktererna skulle kunna tillämpas samt ett "nycklingsverktyg" för att definiera vardera karakter.

Resultatdelen är uppdelad i tre steg:

Parkkaraktärer enligt Berggren-Bärrings & Grahns forskning.

Granskning & analys av parkkaraktärerna, samt förslag till en utveckling av dem.

Nycklingsverktyg och tillämpning av parkkaraktärerna.

2. Tillvägagångssätt

Arbetet inleddes med en omfattande studie av litteratur för att finna forskning som relaterade till Berggren-Bärrings och Grahns rapport (1995). Därefter följde ett inventeringsarbete som gick ut på att, utifrån ovannämnda forskares material, besöka, dokumentera och fotografera representativa parker dvs. parker som besitter en hög grad av någon av karaktärerna (se bilaga 3 för lista på inventerade/besökta parker). De parker som jag valt att inventera är ett urval av de parker som finns med i Berggren-Bärrings och Grahns studie. Urvalet baserades på att välja renodlade karaktärer dvs. parker som erhållit en karaktär och helst angivits av flera brukargrupper. Även så kallade multifunktionella parker, parker med många karaktärer, besöktes för att få en bild av hur flera karaktärer kan samspela på en begränsad yta. Inventeringen genomfördes under hösten med återbesök under vintern för kompletterande fotografering. Vid inventeringen medfördes tre dokument:

1. *En checklista på fysiska parametrar* som behandlar t ex rumslighet, topografi och vegetation. Checklistan upprättades av mig i samråd med Patrik Grahn och var till för att skapa en konsekvent undersökningsmetod vid inventeringen. Checklistan låg även till grund för jämförandet av parker med samma karaktär.
2. *Ett sammandrag av påståenden från Berggren-Bärrings och Grahns rapport* (1995). Efter råd från Patrik Grahn har jag i mitt arbete bara tagit hänsyn till påståenden med faktorer över 0,35, de som är lägre anses inte ha samma tyngd.
3. *En lista på ”typaktiviteter” som hör ihop med vardera karaktär* (se bilaga 2 för beskrivning av typaktiviteter). Typaktiviteterna grundar sig på vad personerna i Berggren-Bärrings och Grahns studie (1995) angav att de ägnade sig åt i parkerna.

Genom tolkning av mitt insamlade material har jag beskrivit hur de olika parkkaraktärerna ser ut vad gäller form, rumslighet, upplevelsevärden m m. Som stöd för mina analyser har jag använt teorier från andra forskare.

Jag valde Lund och Uppsala som lämpliga orter för studien, städerna är väldigt olika och var därför intressanta att jämföra. Lund saknar stadsnära natur och har få parker, medan Uppsala har många parker och stora skogs- och rekreationsområden i nära anslutning till staden.

3. Parkkaraktärer

Nedan följer en sammanfattning av de åtta parkkaraktärer som beskrivs i Berggren-Bärrings och Grahn's rapport. Som jag nämnt tidigare kan olika karaktärer beskrivas med samma foto. Detta beror på att analysmetoden som användes valde ut det foto som bäst beskriver karaktären. Tittade man på 2, 3, 4 o s v foton som beskriver karaktären skiljer sig resultaten åt. Även mängden faktorer som beskriver karaktärerna varierar vilket beror på att jag i detta arbete bara har med de faktorladdningar som är över 0,35.

3.1 Artrik

Denna karaktär utgörs av en rik flora och fauna. I området ska finnas olika djur- och växtarter att uppleva. Artrik syftar i första hand till mer naturlika miljöer men kan även påträffas i kulturpräglade parker så som t ex botaniska trädgårdar där utbudet av växter är stort. Vatten, i form av dammar och sjöar, är element som förhöjer egenskapen (Berggren-Bärring & Grahn 1995). Många vill att denna karaktär ska påminna om det svenska landskapet. Bryn, betesmarker och strandkanter kan därför utgöra viktiga komponenter (Grahn 1991a). I det artrika grönområdet vill man inte se kulturella inslag, ej heller robusta öppna idrottsliknande ytor med stora välansade gräsmattor (Berggren-Bärring & Grahn 1995).

De vanligaste typaktiviteterna är *studieaktiviteter*, *samlaraktivitet*, *utflykt* och *trädgårdsstudier* (ibid).

Faktor	Faktorladdning
Att det finns många fåglar, insekter m fl djur att upptäcka	0,91
Att där finns många växter att studera	0,81

(Berggren-Bärring & Grahn 1995 s. 89)

3.2 Rofylld

Ett område som är rymligt, städlat och lugnt passar in i den rofyllda karaktären. Platsen kan vara kulturpräglad såväl som naturlig, det viktiga är att besökaren inte störs av livliga aktiviteter eller buller. Paralleller kan dras till den engelska landskapsparken med stora träd i gräsmatta. Området ska fungera som en lugn oas att dra sig undan till. Här ska finnas en vindskyddad solig plats eller skydd i skuggan om så önskas. Lättframkomliga slingrande promenadvägar som på kvällstid är belysta, leder genom området och bidrar till en trygg men ändå fantasieggande promenad. Ett städlat tuktat uttryck passar väl in på denna ka-

Tecknare: Agneta Persson

Skiss på karaktären Artrik (Grahn 1991c).

Foto: Patrik Grahn

Bilden visar det foto som enligt fotoenkäten bäst beskriver karaktären Artrik (Berggren-Bärring & Grahn 1995).

Tecknare: Agneta Persson

Skiss på karaktären Rofylld (Grahn 1991c).

Foto: Patrik Grahn

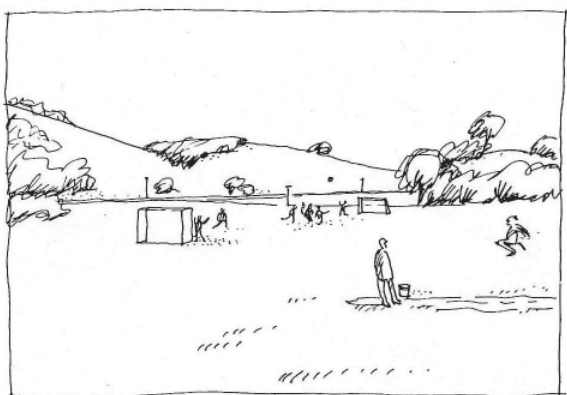
Bilden visar det foto som enligt fotoenkäten bäst beskriver karaktären Rofyllad (Berggren-Bärring & Grahn 1995).

raktär, medan en vild naturlig miljö med nedfallna grenar och kvistar inte alls stämmer. Även föremål som påvisar mänsklig aktivitet t ex minigolfbanor och lekutrustning ger en felaktig bild av platsen. Det här är en egenskap där tillgänglighet och närhet uppskattas (Berggren-Bärring & Grahn 1995).

De vanligaste aktiviteterna är *studieaktiviteter, rörelselekar, utflykt* och *samlaraktiviteter* (ibid).

Faktor	Faktorladdning
Att området är tyst och lugnt	0,75
Att området är rent och städat	0,67
Att det känns tryggt att vara där med gruppen	0,55
Att där finns möjligheter att finna lugna, avskilda platser där en grupp kan uppehålla sig	0,51

(Berggren-Bärring & Grahn 1995 s. 90)

Tecknare: Agneta Persson

Skiss på karaktären Allmänningen (Grahn 1991c).

3.3 Allmänningen

En robust och tålig miljö för liv och rörelse i alla dess former. Området ska kunna utnyttjas till midsommarfester, demonstrationer, teatrar m m och ska därför ligga nära bebyggelse. Det ska inte ha ett bestämt användningsområde, men nyttjas oftast till idrottande aktivitet. En större gräsplan utgör ett viktigt inslag. Planen ska gärna vara omgärdad av en skyddande läplantering som på ett vackert sätt ramar in platsen. Att tänka på publiken är minst lika viktigt i utformningen av dessa områden; vindskydd, något fint att titta på och en plats att gå in och värma sig i, är alla uppskattade element. Området får gärna innehålla gräsbevuxna kullar som kan användas dels för intervallträning dels som läktare för åskådare. Området får inte ha en naturprägel. Gräsytor ska inte likna naturliga ängar med stora botaniska värden utan vara välfriserade och kunna användas som robusta lekytor (Berggren-Bärring & Grahn 1995).

De vanligaste aktiviteterna är *idrottsaktiviteter, rörelselekar* och *nöjesaktiviteter* (ibid).

Faktor	Faktorladdning
Att området har bollplaner på gräs	0,81
Att området har stora, plana välfriserade grönytor	0,64
Att området har bollplaner på grus	0,52

(Berggren-Bärring & Grahn 1995 s. 91)

Foto: Patrik Grahn

Bilden visar det foto som enligt fotoenkäten bäst beskriver karaktären Allmänningen (Berggren-Bärring & Grahn 1995).

3.4 Samvaro

Egenskapen beskriver en starkt kulturpräglad plats för festliga evenemang. Platsen besöker man för att se på människor, roa sig, äta mat eller bara vara. Där kan finnas caféer, utrymme för scenuppträdanden, blomsterarrangemang m m. Området som har en intim atmosfär ligger centralt beläget och bör belysas och städas för att kännas tryggt och säkert. Karaktären går att finna på platser som t ex torg, kajer eller som delar av större parker. Till skillnad från de flesta andra karaktärer är detta en plats man inte vill ha i sin närhet, vilket troligtvis beror på den stökighet som lätt uppstår kring dessa miljöer (Berggren-Bärring & Grahn 1995).

De två vanligaste aktiviteterna är *nöjesaktiviteter* och *socialisationsaktiviteter* (ibid).

Faktor	Faktorladdning
Att där finns utflyktsmål såsom serveringar och kiosk	0,66
Att där finns mycket folk och rörelse	0,61
Att där finns möjlighet till underhållning t ex parkkonserter	0,54
Att området är utsmyckat med blommor, statyer och fontäner	0,36

(Berggren-Bärring och Grahn 1995 s. 91)

3.5 Rymd

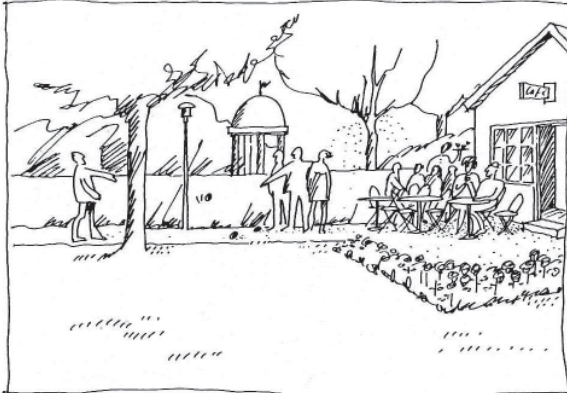
Tydligast för denna karaktär är upplevelsen av att befinna sig i en annan värld. Det ska kännas som att träda in i en miljö och få känslan av att kunna röra sig där länge utan att genast nå andra sidan av parken eller störas av barriärer. Området ska vara sammanhängande och bilda en helhet. Det ska vara inneslutet och tydligt som ett rum med väggar, men ändå vidsträckt, rymligt och lättframkomligt. Denna miljö uppskattades väldigt mycket av äldre, då dessa sökte en plats där de kan ta en motionspromenad på ca 4-5km utan att passera barriärer. Karaktären ska helst ligga nära och vara lättillgänglig (Berggren-Bärring & Grahn 1995).

De vanligaste aktiviteterna är *utflykt*, *studieaktivitet*, *rörelselekar* och *motion* (ibid).

Faktor	Faktorladdning
Att området känns stort och fritt	0,62
Att området är lätt att färdas i	0,62
Att området har naturprägel	0,57

(Berggren-Bärring & Grahn 1995 s. 92)

Tecknare: Agneta Persson

Skiss på karaktären Samvaro (Grahn 1991c).

Foto: Patrik Grahn

Bilden visar det foto som enligt fotoenkäten bäst beskriver karaktären Samvaro (Berggren-Bärring & Grahn 1995).

Tecknare: Agneta Persson

Skiss på karaktären Rymd (Grahn 1991c).

(Nedan) Bilden visar det foto som enligt fotoenkäten bäst beskriver karaktären Rymd (Berggren-Bärring & Grahn 1995).

Foto: Patrik Grahn

Tecknare: Agneta Persson

3.6 Viste

Denna egenskap beskriver en robust miljö som tål att barn klättrar och springer på platsen. Klätterträd, större stenar och buskage är vanligt förekommande. För att påvisa platsens funktion kan här finnas permanent lekutrustning, så som större klätterstenar, sandlådor och gungor. Djur och vatten är andra inslag som efterfrågas av organisationerna.

Karaktären fungerar som barns territorium, här kan de i en trygg miljö bygga, leka och ”greja”. Karaktären kan vara enskild eller fungera som en mindre del i ett större lek område. Studerar man fotoenkäten innehåller denna karaktär stora öppna gräsytor med större träd och buskage. Det är en plats där barnen kan få röra sig fritt, experimentera, smutsa ner sig och lämna avtryck i form av kojor, brädhögar lekutrustning m m (Berggren-Bärring & Grahn 1995).

De fyra vanligaste aktiviteterna är *redskapslekar*, *rörelselekar*, *idrottsaktiviteter* och *nöjesaktiviteter* (ibid).

Faktor	Faktorladdning
Att där finns bra lekredskap	0,46
Att området är kuperat och att där finns gräsbevuxna slänter att nyttja till lek och idrott	0,38
Att området hyser djur som barn och vuxna kan mata och kela med	0,36

(Berggren-Bärring & Grahn 1995 s. 93)

3.7 Kultur/Historia

Denna karaktär kan finnas både i den kulturellt byggda miljön som i den naturlika miljön. Den kan bestå av blomsterplanteringar, skulpturer, fontäner eller andra detaljer som påvisar ett kulturellt sammanhang. Det kan även vara gamla lämningar som påvisar samhällsbyggande och att någon tidigare nyttjat marken. Miljöerna ger anvisning om samhällets historia och kultur, där människan sätts i fokus. Man söker efter saker att titta på och fascinerar över, men är inte i behov av folkliv och underhållning. Egenskapen har en intim, något ömtålig karaktär, innehållande något att begrundas (Berggren-Bärring & Grahn 1995).

De vanligaste aktiviteterna är *trädgårdsstudier*, *nöjesaktiviteter* och *kulturaktiviteter/socialisationsaktiviteter* (ibid).

Faktor	Faktorladdning
Att området är utsmyckat med blommor, statyer och fontäner	0.41

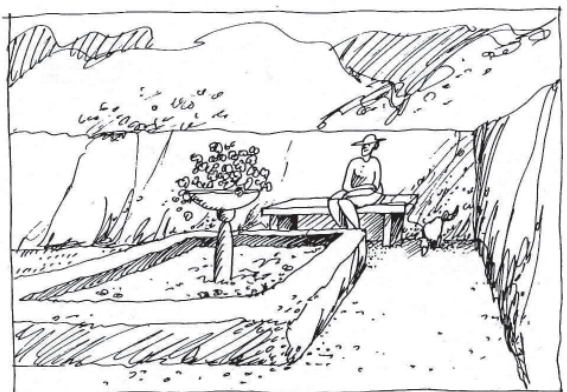
(Berggren-Bärring & Grahn 1995 s. 94)

Skiss på karaktären Viste (Grahn 1991c).

Foto: Patrik Grahn

Bilden visar det foto som enligt fotoenkäten bäst beskriver karaktären Viste (Berggren-Bärring & Grahn 1995).

Tecknare: Agneta Persson

Skiss på karaktären Kultur/Historia (Grahn 1991c).

(Nedan) Bilden visar det foto som enligt fotoenkäten bäst beskriver karaktären Kultur/Historia (Berggren-Bärring & Grahn 1995).

Foto: Patrik Grahn

3.8 Vild

Karaktären kännetecknas av till synes opåverkad natur. Stigar och vegetation ska ge intrycket av att ha uppstått på egen hand. Ingenting får se ut att vara anlagt av människan. Området ska vara lugnt och stilla, endast växt- och djurliv får ta uppmärksamhet. Här ska man kunna finna en trygg avskild plats och få en känsla av ensamhet med naturen. Allt som har med människan att göra i form av folkliv, kiosker, fontäner m m hör inte hemma i denna egenskap (Berggren-Bärring & Grahn 1995).

De vanligaste aktiviteterna är *studieaktiviteter, utflykt, sam-laraktiviteter* och *rörelselekar* (ibid).

Faktor	Faktorladdning
Att där finns många fåglar, insekter m fl djur att upptäcka	0,56
Att där finns möjligheter att finna lugna, avskilda platser där en grupp kan uppehålla sig	0,55
Att området har naturprägel	0,54
Att där finns många växter att studera	0,49
Att området är tyst och lugnt	0,48
Att området känns stort och fritt	0,39

(Berggren-Bärring & Grahn 1995 s. 95)

Tecknare: Agneta Persson

Skiss på karaktären Vild
(Grahn 1991c).

Foto: Patrik Grahn

Bilden visar det foto som enligt fotoenkäten
bäst beskriver karaktären Vild
(Berggren-Bärring & Grahn 1995).

Foto: Helena Nordh

4. Analys och granskning av parkkaraktärerna

Detta kapitel behandlar min granskning av Berggren-Bärrings och Grahns material. Med ord och bild beskriver jag karaktärernas rumsliga uppbyggnad och de iakttagelser och upplevelser jag erhöll vid platsbesöken. Jag ger även förslag på hur karaktärerna skulle kunna utvecklas och förändras för att bli tydligare.

Artrik: Djur insekter och växter i Stadsskogen i Uppsala.

Foto: Helena Nordh

4.1 Artrik

En artrik miljö ska innehålla ett spektrum av växter och djur som människan fångas av. Kaplan benämner detta med fascination. Lövens rörelse i vinden, iskristallerna på ett frostbitet träd och spåren efter djur, är alla fenomen som kan fånga vår uppmärksamhet på ett behagligt sätt (Kaplan 1991). Naturen är komplex och organiserad. Den innehåller fraktaler, dvs. mönster som upprepas och uppfattas som nya, men på samma gång välbekanta (Hägerhäll 2005). Man brukar jämföra detta med en ormbunke där varje enskilt blad påminner om hela ormbunksväxtens form. Att fascineras av sådana företeelser ger enligt Kaplan utrymme för mental vila (Kaplan 1991).

Artrik: Artrika dungar i Årstaparken.

(Nedan) Artrik: Artrika planteringar i Botaniska trädgården i Lund.

Foto: Matilda Svensson

Då försökspersonerna svarat på vad de anser artrikt har de angett att det ska finnas många växter och djur att upptäcka och studera. Ordet "många" har dock olika betydelse för olika personer. Som jag ser det finns det flera typer av artrikedom som till utseende och storlek är vitt skilda från varandra. Deras gemensamma nämnare är att de alla innehåller en mångfald av djur eller växter. Den naturlika skogsmiljön med många växter, djur och insekter upplevs som artrik. Den kulturellt präglade miljön likt botaniska trädgårdar innehållande många planterade växter, är även på sitt sätt artrik. Sedan finns dungar och läplanteringar som i sig är väldigt artrika. Årstaparken i Uppsala är ett exempel på en plats som trots stora öppna fält angetts artrik p g a de artrika dungar som omger platsen. När man står utanför en dunge hörs hur fågellivet dominerar och man får uppfattningen om att växter av olika slag tävlar mot varandra om att få mest ljus och plats. Varje dunge utgör en kvittrande liten oas speciellt spännande för barn.

Berggren-Bärring och Grahn (1995) menar att platsen inte får innehålla kulturella inslag eller robusta öppna idrottsliknande ytor. Som jag uppfattar att försökspersonerna ser det, påverkar inte omgivningen karaktären. En liten plats i en för övrigt öppen park kan vara artrik. Stadsträdgården i Uppsala och Stadsparken i Lund, har i studien erhållit alla karaktärer och innehåller mindre partier som i sig kan anses artrika.

4.2 Rofylld

Det här är en egenskap som karaktäriseras av en lugn, trygg och ren miljö. Växtligheten är varierande beroende på plats. Den kan vara homogen med stora träd och låg undervegetation eller tät och skogsluk. Men den kan även vara öppen och låg, vilket ger en vid utblick. Att ha utblick med skydd i ryggen är en trygghetskänsla som höjer den rofyllda upplevelsen. Det handlar om "Prospect refuge"-teorin, att se men inte synas (Appleton 1975). Även skalan varierar, den tysta homogena skogen kan anses rofylld likaså den lilla sittplatsen invid vattnet. Även topografin varierar i de olika grönområden jag besökte. Stigar och vägar är oftast slingrande och på sina håll finner man sittplatser vanligtvis placerade vid utblickspunkter. Karaktären kan alltså vara allt från en vacker strandremsa till en större park eller ett skogsparti.

Enligt Berggren-Bärring och Grahn (1995) ska här inte finnas lösa kvistar och grenar liggandes på marken. Egenskapen får inte verka vild utan platsen ska se ren och städad ut. Detta stämmer dock inte riktigt med de miljöer jag inventerade i Uppsala. Dessa består i huvudsak av mer naturliga miljöer med kvistar och ris på marken. Trots detta kan man uppleva ett lugn och en rofylldhet vilandes över platsen. Rofylltheten handlar, vad jag tror, här om tystnad och lugn. Det handlar om att vara en del av naturen.

Utifrån mina observationer är denna karaktär inte speciellt tydlig. I mångt och mycket påminner den om Rymd men skulle även kunna ingå i de flesta andra karaktärer. Rofyllthet handlar om en sinnesstämning som olika typer av platser kan främja. Historiska/Kulturella parker är ofta rofyllda, Allmänningens stora öppna gräsplan kan anses rofylld och Vistets omslutna karaktär kan upplevas rofylld. Olika människor har olika preferenser för vad de upplever rofylt, därav tror jag karaktärerna uppkommer i flera olika miljöer. Jag tror att vördnad och trygghet är vad denna karaktär handlar om och skulle därför inte vilja beskriva den som en egen karaktär, utan som en egenskap som kan ingå i andra karaktärer.

En låg ljudnivå är viktig för denna karaktär. Tysta områden är som Wréden (2001) skriver en grundläggande egenskap i de flesta karaktärer. Naturens ljud i form av t ex suset i gräs, prassel i löv och porl av vatten anses tilltalande, medan t ex ljud från motorfordon, mobiltelefoner och "skråniga" personer anses negativa (Nyman 2005). Naturens egna ljud passar alltså bra in i den Rofyllda karaktären. Förutom negativa ljud stör skräp och nedsmutsning rofylldheten, vilket innebär att skötselaspekten är mycket viktig (Berggren-Bärring & Grahn 1995; Wredén 2001). Karaktären är med andra ord känslig för yttre faktorer; väder, årstider, människor m m kan lätt påverka den rofyllda upplevelsen.

Foto: Emma Paulsson

Rofylld: En rofylld plats under träden i Botaniska trädgården i Lund.

Foto: Helena Nordh

Rofylld: Lugnt och rofylt i Stadsskogen i Uppsala.

Foto: Helena Nordh

Rofylld: En rofylld plats vid vattnet i Sunnersta, Uppsala.

Foto: Helena Nordh

Allmänningen: Bollplaner vid Lötens sportfält i Uppsala.

Foto: Helena Nordh

Allmänningen: Bollplaner på grus vid Ekebydalen i Uppsala.

Foto: Helena Nordh

Samvaro: Stortorget i Lund.

(Nedan) Samvaro: Stadsparken i Lund.

Foto: Matilda Svensson

4.3 Allmänningen

Allmänningen består av stora gräs- och grusytor. Känslan är kal och öppen. I Uppsala och Lund angav försökspersonerna Lötens respektive Klockargårdens idrottsplats som en typisk plats för karaktären, platserna motsvarar emellertid inte riktigt det som Berggren-Bärring och Grahn (1995) menar med Allmänningen. Dessa platser har ont om skyddande läplanteringar och det saknas vackra saker att titta på. Platserna har även tydliga direktiv på hur den ska användas, bollspel står i fokus. Jag tycker mig finna en motsättning i Berggren-Bärring och Grahns rapport. De menar att karaktären inte ska påvisa en bestämd aktivitet, ändå anger deras faktorer som beskriver karaktären att området ska ha stora välfriserade gräsytor och bollplaner av gräs och grus. Redan då tycker jag att man angivit vad karaktären har för syfte, nämligen bollspel. Motsättning beror på att forskarna i den kvantitativa studien, erhöles svar på vad som finns i de olika parkerna, medan de i den kvalitativa studien fick reda på vad som önskas.

”Planen” som är det gamla namnet för Allmänningen beskriver tydligare vad denna karaktär handlar om. Medan det som folk önskar sig i form av något fint att titta på, läplanteringar, någonstans att gå in, mer liknar en Allmänning. Då parkkaraktärerna används som analysmetod kan man klassa in områden som liknar sportfält, de måste dock vara tillgängliga för allmänheten. Sportfälten kan även förändras för att förhöja karaktärens kvalitet och för att bättre tillmötesgå brukarna. Rena bollplaner som enbart är tillägnade idrottsföreningar bör alltså inte ingå i karaktären.

4.4 Samvaro

Karaktären handlar precis som Berggren-Bärring och Grahn (1995) skriver, om platser för social samvaro. Det är centrala platser som ofta består av mycket hårdgjord yta och utsmyckningar i form av blomsterplanteringar och prydnadsföremål. Det kan vara ett torg eller en mötesplats i en större park, men viktigast av allt, här ska finnas caféer och platser att besöka. Vatten i form av fontäner och dammar är även något som ofta anses höja samvarokänslan (Grahn 1991a). Personerna som besöker denna karaktär vill titta på folk, kunna sätta sig ner i en fin miljö och framför allt uppleva gemenskap (Berggren-Bärring & Grahn 1995). I Lund angavs Stortorget som en festplats. Denna plats ligger väldigt centralt och är omgiven av caféer och restauranger.

Jag skulle vilja döpa om denna karaktär till Festlig prydnadskaraktär. Detta med anledning av att prydnadsobjekt har en väsentlig betydelse för karaktären. I mångt och mycket påminner ka-

raktären även om Kultur/Historia, så för att särskilja dem båda åt vore ett namnbyte lämpligt (se vidare 4.7 Kultur/Historia).

4.5 Rymd

Denna karaktär kan komma till uttryck på två olika sätt. Den kan uppträda i den kulturpräglade såväl som den naturpräglade parken. Det kan vara av ett halvöppet och ganska platt landskap innehållande ett dominerande trädslag med låg undervegetation. I parkmiljöer innebär det stora träd i gräsmatta, medan det i naturlika miljöer handlar om en homogen skog med relativt god sikt. Rymdkänslan skapas av volymen som bildas mellan marken och det höga krontaket. Det kan upplevas som att gå in i en lövsal där platsen får en rofylld, lite trolsk känsla.

Karaktären kan även bestå av ett öppet område likt ett fält eller en större gräsmatta. Även en strandremsa med utsikt över ett hav eller en sjö passar in i denna karaktär. Besökaren har här vid utblick över ett större område. Rymden är i detta fall den vida vyn som skapas av det öppna landskapet. Att känna rymd kan upplevas som en frihetskänsla. Upplevelsen av karaktären kan även förstärkas genom att stå vid ett bryn och blicka ut över ett område (Wréden 2001). Den så kallade "Prospect refuge" - teorin, se men inte synas, är här tydlig (Appleton 1975).

Stigar är aningen slingrande och på grund av att området är så pass stort ser man oftast inte slutet på stigen. Platsen känns ändå relativt trygg p g a god sikt. Berggren-Bärring och Grahn (1995) beskriver det som att gå in i en annan värld. Det kan jämföras med det Kaplan (1991) benämner *omfattning* dvs. ett område som upplevs så stort att man kan vistas där en längre tid utan att passera gränser.

4.6 Viste

Precis som Berggren-Bärring och Grahn (1995) redogör för, handlar Viste om robusta miljöer där barn kan klättra, springa runt och leka. Det är en halvöppen gärna omsluten plats med större träd, klippta gräsmattor och buskage. Barn precis som vuxna föredrar ett halvöppet busk- och trädlandskap. Fenomenet sägs ha att göra med vår evolution, vi söker en savannliknande miljö med platser att finna skydd på (Appleton 1975). Området ska vara överblickbart men innehålla en och annan kulle. Stigar är slingrande och lättframkomliga med bänkar utplacerade här och var. Det ska kännas trevligt, tryggt och fint. För att påvisa barns territorium finns lekredskap inom området.

Tyvärn tenderar denna miljö till att bli en allt för ordnad lekplats. Några av de parker jag besökte som fått ett högt värde

Foto: Helena Nordh

Rymd: Stora träd med låg undervegetation i Kronparken i Uppsala.

Foto: Helena Nordh

Rymd: Vid utsikt vid St Hans backar i Lund.

Foto: Helena Nordh

Viste: Luthagsplan i Uppsala.

(Nedan) Viste: Luthagsplan i Uppsala.

Foto: Helena Nordh

Foto: Emma Paulsson

Viste: Lek i Stadsparken i Lund.

Foto: Helena Nordh

Kultur/Historia: Gravkullarna vid Uppsala högar.

Foto: Helena Nordh

Kultur/Historia: Allé vid Östra plan i Uppsala.

(Nedan) Kultur/Historia: Stadsträdgården i Uppsala.

Foto: Helena Nordh

på karaktären innehåller övervägande lekredskap. Barn behöver löst material i form av stenar, pinnar och löv att leka med för att kreativiteten ska väckas (Mårtensson 2004). De lösa föremålen symboliserar olika ting t ex en sten kan vara ett mynt, en pinne kan vara ett djur, eller ett löv kan vara en kaka. Symbolleken är en del av mindre barns utvecklingsprocess (Grahn 1991b). Barns miljö måste enligt Grahn vara stimulerande för att öka kreativitet, den ska kunna tillgodose motorikträning och vara en trygg plats (Grahn 1991b; Moore 2005). En traditionell lekplats är underordnad naturområden som erbjuder en större variation och främjar uppfinningsrikedom och självständighetsutveckling (Grahn 1991b).

För mig är namnet Viste väldigt otydligt. Som jag ser det har det att göra med ett övernattningsställe. Det var även den förklaring jag fick då jag slog upp ordet i Nationalencyklopedin (1996). Ett förslag är därför att ta tillbaka det gamla namnet Lustgården, som bättre och tydligare beskriver karaktären. Lustgården kan som jag ser det både förknippas med en vacker omsluten plats som med lustfylld lek.

4.7 Kultur/Historia

Denna karaktär anser jag vara väldigt objektbaserad. När jag besökte de platser som anses gå in under Kultur/Historia tycker jag mig se att det handlar om skulpturer, gamla träd, statyer, fornlämningar m m. Likväl kan det vara att platsen i sig har en historia som bl a kan påvisas av omgivningen. Karaktären kräver inte att vi känner till platsens historia utan den ska kunna uttydas av platsen i sig dvs. det handlar om saker att uppleva. Precis som den vilda karaktären finns här inslag av mystik fast på ett annat plan. Här handlar det om mystik i form av historia. Vad betyder spåren? Vem har levt här förut? (Grahn 1991b)

Jag skulle vilja dela upp denna karaktär i två skilda delar. För att särskilja alla prydnadsobjekt från karaktären vill jag att dessa ingår i Samvarokaraktären (som jag önskar döpa om till Festlig prydnadskaraktär), medan Kultur/Historia byter namn till Kulturhistoria. Jag ser fler anledningar till att göra denna uppdelning. Först av allt, det foto som i fotoenkäten beskriver karaktären Samvaro är samma foto som beskriver Kultur/Historia, dvs. karaktärerna är väldigt lika. Även den faktor som beskriver Kultur/Historia återfinns bland faktorerna som beskriver karaktären Samvaro. I och med att Kultur/Historia, som jag ser det, är en ganska osäker karaktär med bara en variabel över 0,35 blir den svår att definiera.

Letar man efter karaktären i så kallade multifunktionella parker finner man t ex alléer, skulpturer eller fontäner som skulle kun-

na påvisa egenskapen. Att säga att karaktären helt skulle ingå i Samvaro vore dock felaktigt då man skulle gå miste om alla viktiga kulturhistoriska platser. Mitt förslag är alltså att Kulturhistoria bildar en egen karaktär och Samvaro och kultur, i form av prydnadsföremål, slås samman till Festlig prydnadskaraktär. I tidsskriften Utemiljö från 1991 redogör Grahn för de åtta parkkaraktärerna. I denna redogörelse finns en karaktär som benämns Prydnadsvärdet. Denna karaktär kom senare att motsvara karaktären Kultur/Historia. Detta ger ytterligare en antydning om att fokus ligger på föremålen och inte på historiska objekt vilket jag tycker att det ska göra.

Den Kulturhistoriska karaktären som jag vill skapa utmärks av våra historiska rötter, det handlar om spår av mänsklig verksamhet. Det kan vara t ex alléer, kyrkogårdar, fornlämningar eller äldre bebyggelse. Platsen talar till oss och berättar något om vår identitet (Wredén 2001; Norberg-Schulz 1999).

4.8 Vild

Denna karaktär kan precis som Artrik och Rymd se olika ut beroende på om miljön är kultur- eller naturpräglad. Generellt handlar det som Berggren-Bärring och Grahn (1995) skriver, om platser där naturen tagit överhand. De känns orörda och man får en känsla av att stigar och vegetation uppkommit på egen hand. Ett exempel på detta är Rinnebäcksravinen i Lund, där bäckfåran meandrar fram utan att styras av människan. Vildheten kan för en som inte är van med miljön upplevas som skrämmande och farligt (Kaplan 1998). Medan det för andra kan upplevas lugnt och tryggt.

Önskan om tysthet, fridfullhet och uppskattning av natur är centrala motiv (Hartig 1993). I Uppsala angavs t ex rekreationsområdet Västra Stabbylund som en plats med karaktären Vild. Området är en stor skog med slingrande svårframkomliga stigar, där finns mossbeklädda stenar och ris liggandes på marken. Det vilda är i naturpräglade områden en utveckling av karaktären Artrik. Några av de faktorer som beskriver Vild återfinns även i Artrik. Det som skiljer karaktärerna åt är att det vilda området ska vara orört, tyst och lugnt.

Karaktären har mystik, en plats som innehåller spännande och utforskande delar, vilket kan vara en svängd stig där man inte ser vad som finns runt kröken, eller en korsning där besökaren måste göra ett vägval (Kaplan et al 1998).

Vild finns även i en anlagd park, då handlar det om snårliknande vegetation eller läplanteringar som jag tidigare nämnt under karaktären Artrik. Vildheten kan alltså vara planterad men sedan

Foto: Helena Nordh

Kultur/Historia: Hammarby kyrkogård i Uppsala.

Foto: Karin Harlin

Vild: Meandrande bäckfåra i Rinnebäcksravinen i Lund.

Foto: Helena Nordh

Vild: Västra Stabbylund i Uppsala.
(Nedan) Vild: Mossiga stenar och nedfallna kvistar.

Foto: Helena Nordh

övergiven, vilket innebär en vildvuxenhet där naturen har makten. Vegetationen kan även vara kontrollerad men ger uttrycket av att växa lite som de vill utan allt för stor mänsklig påverkan. Det handlar återigen om upplevelser. I Lund som i stort sett saknar naturlika parker och stadsnära skogar finner invånarna karaktären i t ex Botaniska trädgården och Stadsparken.

5. Tillämpning av parkkaraktärerna

För att på bästa sätt kunna tillvarata de befintliga parker en stad innehåller behövs kännedom om hur de används och vilka utvecklingsstrategier som finns för framtiden. Tanken är att parkkaraktärerna ska fungera som metod vid stadsplanering och stadsutveckling. De ska ge motiv till att behålla en park vid förtätning, de ska ingå som en del i nyexploatering, och de ska ge riktlinjer för hur olika grönområden kan utvecklas för att bättre tillmötesgå brukarnas, dvs. stadsinvånarnas behov. Många städer innehåller nämligen stora mängder grönyta som aldrig används och det är här parkkaraktärerna fyller en funktion. Genom en stor spridning på antalet karaktärer i ett grönområde tillgodosör man enligt Berggren-Bärring och Grahn (1995) flest människor.

GIS (geografiskt informationssystem) är ett användbart hjälpmedel vid arbete med parkkaraktärerna.

5.1 GIS

Med hjälp av landskapsarkitektens yrkeskunskaper och denna rapportens riktlinjer kan man klassificera de olika parkernas innehåll och upplevelser i olika karaktärer. GIS (geografiskt informationssystem) är användbart vid analysarbetet. Varje parkkaraktär kan läggas in i dataprogrammets olika lager, vilket ger en god överblickbarhet på vilka karaktärer som finns i stadens grönområden. Genom att tända och släcka lager kan man enkelt ta reda på om och var olika karaktärer överlappar varandra. Man får även en överskådlig bild över hur stadens olika parker skiljer sig åt och vilka karaktärer som bör primeras vid nyanläggning. Viktigt vid grönstrukturplanering är att titta på större områden, så att inte likartade parker och karaktärer dominerar i en och samma stadsdel.

En annan fördel med att arbeta i GIS är att parkkaraktärerna kan jämföras med andra informationsdatabaser som t ex biologiska värden. Wredén har, som nämnts tidigare, gjort en rapport om upplevelsevärden i Stockholm (2001). I den rapporten har definierade områden indelats efter ”mycket värdefullt område” och ”värdefullt område”. Ju fler värden som överlappar varandra desto mer värdefull är parken. Wredén diskuterar även vikten av bufferzoner runt omkring dessa värdefulla områden. Alla parker

behöver dock inte uppfylla alla karaktärer, man kan även resonera som så att då en karaktär uppträder ensam i ett område kan även denna vara värd att bevara. Jag vill samtidigt förtydliga att om en park endast innehåller ett fåtal karaktärer, innebär det inte att den kan bebyggas. Parken har istället en potential att utvecklas och förbättras.

Många städer delar in sina parker i Stadspark, Stadsdelspark, Kvarterspark och Småpark. Denna uppdelning skulle kunna samverka med karaktärerna. Stadspark och stadsdelspark som ska tillgodose många människor kräver en stor mängd karaktärer medan kvartersparken kräver aningen färre. Småparker eller så kallade "Fickparker" ger som Åkerblom och Zetterberg skriver "...omväxling och liv i stadsbilden och är ett komplement till bostadsgårdarna." (2002 s. 28). Småparkerna som oftast är mångtliga kan istället nischa sig på en eller två karaktärer och tillsammans bilda ett spännande spektra av parker. Att ge en park en specifik karaktär ökar även läsbarheten av staden. Man har en punkt att relatera till, ett landmärke (Lövré 2003).

5.2 Nycklingsverktyg

Studien som jag genomfört har lett fram till ett "nycklingsverktyg" som kan användas vid analysering och gestaltning av parkkaraktärerna (se nästföljande uppslag). Verktöget är tänkt att fungera som ett redskap i fält, eller som en kortfattad påminnelse om vad som är väsentligt vid gestaltning av en viss karaktär. Verktöget förutsätter att man läst igenom denna rapport, alternativt att man i efterhand slår upp vardera karaktär för att få en fördjupad beskrivning av dess uppbyggnad.

Verktöget är uppbyggt som ett upp- och nedvänt träd där man genom att välja mellan olika påståenden stegvis vandrar vidare i trädets grenar och slutligen hamnar på den karaktär som bäst passar in på miljön man analyserar. För att förtydliga karaktärerna finns längst ner i verktöget små faktarutor som med nyckelord beskriver karaktärernas utformning och användning.

Verktyget är uppbyggt som ett upp- och nedvänt träd där man genom att välja mellan olika påståenden stegvis vandrar vidare i trädets grenar och slutligen hamnar på den karaktär som bäst passar in på miljön man analyserar.

Verktyget går även att använda baklänges vid gestaltning av en viss karaktär.

Hur verktyget används vid analysering:

Med verktyget framför dig kan du följa nedanstående beskrivning:

I första steget står valet mellan "Naturprägel" och "Kulturprägel". Blir valet "Naturprägel" kommer man vidare till två nya påståenden 1."Enhetligt, stort, fritt, volymbildande" och 2."Många djur, insekter eller växter". Det förstnämnda påståendet leder till karaktären Rymd medan det andra påståendet leder till karaktären Artrik. Ifrån Artrik kan man sedan gå ett steg till genom en vidareutveckling i "Orört, tyst och lugnt" vilket leder till karaktären Vild.

Som jag nämnt tidigare är det vanligt att en och samma park innehåller flera karaktärer vilket innebär att man kan backa i verktyget för att även gå ner i en annan gren. Som i fallet ovan kanske det upplevs som att efter "Naturprägel" passar både "Enhetligt, stort, fritt, volymbildande" och "Många djur, insekter eller växter". Tanken är då att man väljer en gren först, t ex "Enhetligt, stort, fritt, volymbildande" vilket leder till karaktären Rymd, därefter går man tillbaka och väljer den andra grenen "Många djur, insekter eller växter" vilket leder till Artrik och eventuellt Vild. Sammanfattningsvis får parken i fallet ovan karaktärerna Rymd, Artrik och eventuellt Vild.

Hur verktyget används vid gestaltning:

Om man istället vill gestalta en karaktär går verktyget att använda baklänges. Med baklänges menas att man börjar på den karaktär man vill skapa och går successivt uppåt (bakåt). Genom att vandra uppåt i trädets grenar får man stegvis hänvisningar om vilka element som ska ingå i egenskapen. Informationen som framkommer ger dock bara en hänvisning om vad som bör ingå i karaktären, för att komplettera med mer information rekommenderar jag att användaren slår upp och läser om karaktären under kapitlen "3. Parkkaraktärer" och "4. Analys och granskning av parkkaraktärerna".

Parkkaraktärnyckelns framsida infogas!
A3-format som viks in!

Parkkaraktärnyckelns baksida (vit)
A3-format

6. Diskussion

6.1 En karaktär eller flera?

I Berggren-Bärrings och Grahns rapport (1995) syns tydligt att ju fler karaktärer en park har desto mer omtyckt och välbesökt är parken. De flesta typer av aktiviteter gynnas nämligen av att ett grönområde innehåller fler egenskaper. Alexander Ståhle, landskapsarkitekt och forskare på KTH i Stockholm, kommenterar i sin licentiatavhandling vikten av att våra parker innehåller en mångfald, det gynnar som han säger inte bara individen utan med välmående och nöjda invånare, även hela samhället (Ståhle 2005).

När jag skulle välja parker att inventera i Uppsala och Lund ledade jag efter parker med en karaktär. Anledningen till detta var att jag ville se renodlade karaktärer. Det visade sig dock svårt att hitta dessa parker. De flesta parker innehåller flera karaktärer. Det är som jag upplever det, svårt att beskriva en park med bara ett ord. Karaktärerna är, precis som Grahn beskriver, likt en palett med färger. De fungerar ensamma men kan med fördel kombineras och bilda spännande platser (Grahn 1991a). De parker som angavs en karaktär hade i många fall bara bedömts av en organisationstyp. Jag har dock besökt dessa parker samt gjort studier på så kallade multifunktionella parker.

Jag upptäckte även att grönområden upplevs olika beroende på vem användaren är. Organisationer för barn finner t ex lättare lekmöjligheter medan friluftsliv söker områden för idrottsaktiviteter. Detta innebär att samma park kan få flera olika karaktärer och bedömningar (Grahn 1991a). Generellt verkar det även vara så att man tar de ytor man har, fast det behöver inte betyda att man är nöjd med utbudet. Jag upptäckte under min inventering att områden i närheten av förskolor ofta fick fler karaktärer. Organisationer med inriktning på barn har som jag ser det en tendens att ge många värden till parker i sin närmiljö. Parkerna kan för dem ha en personlig betydelse. Den plats där man har skolavslutningsceremonin kan för dem beskriva karaktären Samvaro. Till viss del stämmer det, platsen kan vid olika tillfällen innehålla mycket folk och rörelse, ha underhållning och kanske vara utsmyckad, men detta gäller endast vid vissa tillfällen under året.

Något som jag upptäckte då jag analyserade Berggren-Bärrings och Grahns material var att det i Uppsala frekvent förekom en kombination av parkkaraktärer bestående av Rofyll, Artrik, Rynd och Vild. Denna kombination beskrev den typiska upp-landssvenska granskogen med inslag av löv, innehållande ett rikt busk- och markskikt. Jag vill även framhäva att Rofyll, Artrik, Rynd och Vild som ofta anses vara naturliga parkkarak-

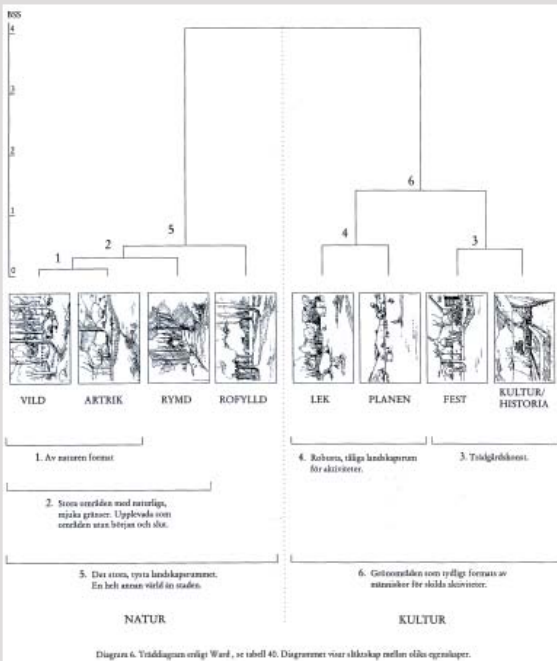
”Man kan säga att de åtta karaktärerna är åtta grundfärger, vilka kan användas av skickliga arkitekter för att ge spänning och innehåll i parkerna.” (Grahn 1991a s. 36)

Foto: Magdalena Olsson

Användningen av parker varierar vid olika tidpunkter på året.

tärer, inte bara hör hemma i skogslika områden. Studien som Berggren-Bärring och Grahn genomförde visar klart och tydligt att alla karaktärer kan finnas i anlagda parker. De kan då som t ex Vild eller Artrik förekomma som mindre naturliga oaser. De större multifunktionella parkerna så som Stadsträdgården i Uppsala och Stadsparken i Lund är exempel på parker som innehåller alla karaktärer. Det kan dock vara bra att känna till att beroende på om man analyserar en anlagd park eller så kallad "natur i staden" kan karaktärerna uppträda olika. Som jag redogjort för tidigare, upptäckte jag under inventeringen att vissa av karaktärerna delar upp sig i en naturvariant och en kulturvariant (se t ex kapitlet "4.1 Artrik" och "4.5 Rymd").

Klusteranalys.
(Berggren-Bärring & Grahn 1995 s. 159)

6.2 Kultur- kontra naturprägel

I Berggren-Bärrings och Grahns rapport (1995) gjordes en klusteranalys på enkätstudien för att ta reda på vilka karaktärer som påminner om varandra. Man kom då fram till en uppdelning i natur- och kulturmiljö. Under naturkaraktär som av Berggren-Bärring och Grahn definieras som relativt stora områden, finner man Vild, Artrik, Rymd och Rofyllad. Under kulturkaraktären som består av mindre grönområden finner man Viste, Allmänningen, Samvaro och Kultur/Historia. Även verktyget som jag presenterar i detta arbete tillämpar uppdelningen i natur och kulturprägel.

Den anlagda parken upplevs av många som naturpräglad även om den i själva verket är kulturpräglad. Likväl anses ängen ofta som natur trots att den i högsta grad är kulturpåverkad. För att människan ska klassificera miljöer som kultur, krävs ofta erkända kulturella värden så som t ex konstnärliga eller historiska föremål (Berglund 1996). Parkkaraktärerna redogör för upplevelsevärden dvs. de behandlar om vi upplever en park kultur- eller naturpräglad. Detta innebär att den anlagda parken trots sin kulturpåverkan kan upplevas som natur och i nycklingsverktyget klassas in under naturprägel.

6.3 Naturlika parker viktiga

Om man ser till de aktiviteter som är mest prioriterade bland grönområdesbesökarna finner man: 1. "Utflykt till naturområde för korvgrillning eller dylikt", 2. "Utflykt till park för picknick", 3. "Utflykt för att få vara ute i det fria, för att prata solbada mm" (Berggren-Bärring & Grahn 1995 s.168). Jämför man dessa med vilka aktiviteter som personerna verkligen utför, hamnar "Motionspromenad" först, därefter "Studier av inhemska växter" sedan "Utflykt för picknick" (ibid). Man kan då fråga sig om det är brist på rätt sorts parker som gör att vi inte kan utöva de aktiviteter vi helst önskar?

Foto: Emma Paulsson

Parker och grönområden används främst i rekreativt syfte.

Vildmarksaktiviteter, utflykter, rörelselekar, studieaktiviteter, samlaraktiviteter, motion och frisksport passar bäst i naturlika grönområden. Medan socialisationsaktiviteter, nöjesaktiviteter, kulturaktiviteter och trädgårdsstudier lämpar sig i mer kulturpräglade stadsmiljöer (Berggren-Bärring & Grahn 1995). Skulle en stad sakna större grönområden med naturegenskaper skulle det innebära att många av de fysiskt aktiva aktiviteterna skulle gå förlorade, vilket skulle vara ett slag mot folkhälsan. Städer med mindre mängd grönområden som t ex Lund använder dock mer kulturpräglade stadsmiljöer för t ex motion och rörelselekar. Ser man till vad som efterfrågas i Lund är det dock större naturlika grönområden med mycket djur som står högst på önskelistan (ibid).

Foto: Helena Nordh

Naturlika parker viktiga för folkhälsan.

6.4 Parkstorleken betydelse

Karaktärer som vanligtvis kräver större områden, så som Artrik, Rymd och Rofylld, vill man gärna ha nära sin bostad (Berggren-Bärring & Grahn 1995). Detta innebär en svårighet i stadsplanering där täta städer inte rymmer stora gröna områden. Det är dock viktigt att nämna att storleken på karaktärerna inte alltid har så stor betydelse. Beroende på var i landet vi bor och vilka referensramar vi har påverkas vårt förhållningssätt till karaktärerna (Grahn 1991a). I Lund som inte innehåller lika många och stora grönområden som Uppsala, kan försökspersonerna ändå finna i stort sett alla karaktärer på en betydligt mindre yta. Detta påvisar att storleken har ringa betydelse, vilket även är den orsak till att jag inte angett några storleksrekommendationer i arbetet. Att ange storleksrekommendationer anser jag allt för styrande. Det handlar om att parken/karaktären ska vara så pass stor att upplevelsen av karaktären framgår.

Olika städer har olika förutsättningar och befolkningen i de olika städerna har olika uppfattningar. Ordningsföljden på hur man värderar de olika karaktärernas storlekskrav är dock i stort sett lika sinsemellan städerna; större grönområden när det gäller Rofylld, Rymd, Artrik och Vild; mindre område för Samvaro, Kultur/Historia, Viste och Allmänning (Berggren-Bärring & Grahn 1995). Det verkar även vara så att när de naturpräglade, större, karaktärerna förekommer ensamma kräver de en mer omfattande yta än om de uppträder tillsammans i samma park.

Många städer innehåller som jag nämnt tidigare så kallade "Småparker" eller "Fickparker" vilket är mindre parker med vackra blomsterplanteringar, kanske utsmyckade med någon skulptur (Åkerbom 2002; <http://www.enkopings.se/>). Som läget är nu ligger de ofta någonstans i gränslandet mellan Kultur/Historia och Samvaro. I och med mitt förslag på att göra om Samvaro till Festlig prydnadskaraktär passar flera av dem in under denna karaktär.

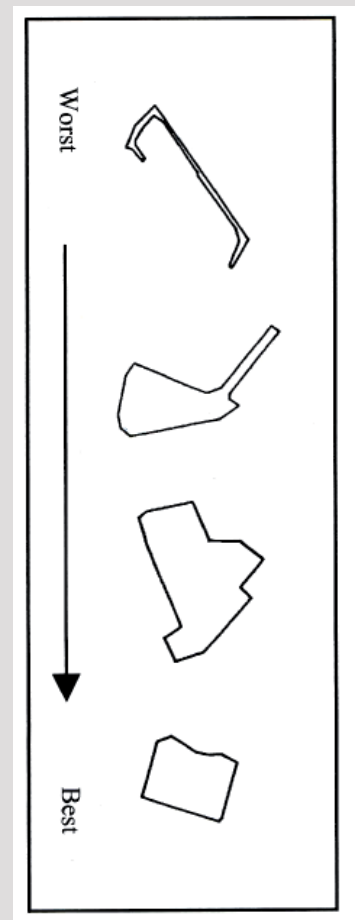

Bild över parkers form. (Stigsdotter 2005 artikel 5 s. 11)

Hur flikig eller sammanhängande ett grönområde är har också betydelse för besökarens upplevelse av parken och hur den används. Enligt Berggren-Bärring och Grahn gäller att en liten park är mer beroende av en sammanhållen form medan en större park är mindre känslig för en långsmal eller flikig form (Berggren- Bärring & Grahn 1995).

6.5 Två mänskliga karaktärer

Den nionde karaktären i Berggren-Bärring och Grahns studie behandlar som jag nämnt tidigare tillgänglighet. Karaktären valdes bort av forskarna i och med att den kändes svår att värdera då den påverkas av organisationernas avstånd till parken. Tillgänglighetsaspekten är dock av stor betydelse för att vi över huvud taget ska besöka våra parker. Att skapa tillgängliga parker känns som en självklarhet men att beskriva tillgängligheten som en egen karaktärer med fysiska och rumsliga begränsningar känns som en svår uppgift. Precis som det gäller för karaktären Rofylld handlar det om komplement till de övriga karaktärerna. I och med att Rofylld är den egenskap som efterfrågas mest känns det viktigt att gestalta parker innehållande lugna avskilda platser. Genom att skapa tillägnliga parker med rofyllda delar lägger vi alltså till en betydelsefull mänsklig dimension till karaktärerna.

6.6 Mer park till städerna

Clas Florgård skriver i ”Spelet om staden” att grönska oftast ses ur ett skönhetsperspektiv. Planerare såväl som landskapsarkitekter tycks inte förstå att grönskan har många fler dimensioner. Risken finns därför att grönskan spelas bort i en stadsplanering där förtätning och New urbanism styr framtiden (Florgård 2005). Att ge parker och grönområden olika karaktärer kan bidra till att områdena inte lika lätt spelas bort. Att skapa en identitet eller utveckla en egenskap kan ta lång tid. Viktigt är därför att bevara och skydda spår från tidigare användning.

Forskning har även visat att vi föredrar natur före byggda miljöer (Hägerhäll 2005). Kanske kan det vara så som Sorte menar att stadens förutsägbara struktur bidrar till att vi längtar bort till dess motsats (Sorte 2005). Störst betydelse för val av boplatser har omgivningen och närheten till natur (Hartig 1993; Florgård 2005). Detta borde vara en tydlig hänvisning att mer natur och fler parker med olika karaktärer behövs i våra framtida städer.

6.7 Kritik mot parkkaraktärerna

Flera personer har kommenterat att det varit ett bekymmer att använda karaktärerna p g a en oklarhet i definitioner och att de

bytt namn under åren (Ståhle 2005; Eklind Blomkvist 2005). I och med att forskningen ständigt fortgår inom området, har kontinuerligt en utveckling skett. Detta har medfört att karaktärerna bytt namn vid ett flertal tillfällen. Namnbytet är såklart ett bekymmer och väcker förvirring bland yrkesverksamma landskapsarkitekter, men som jag ser det är det viktigaste att varje kommun/stad håller sig till en modell som de tycker fungerar.

En annan kritik som riktats mot karaktärerna är att man analyserar parker utifrån ett yrkesperspektiv och att man då går miste om brukarperspektivet (Ståhle 2005). Som jag skrev under kapitel ”1.2 En utveckling av tidigare forskning”, kan karaktärerna ingå i enkätundersökningar som i exemplet Malmö stad. Snervridna bedömningar kan dock uppstå precis som jag skrev under kapitlet ”6.1 En karaktär eller flera”. Risken finns att personerna bedömer parken utifrån hur de används vid ett fåtal tillfällen under året. För att minska risken för detta bör frågor om användning och tidsaspekter ingå i enkäten.

Parkkaraktärerna behandlar hur vi upplever olika grönområden. För att underlätta användbarheten skulle de behöva kompletteras med kvantitet och med det menar jag storleks- och mängdrekommendationer. Som Ewa Eklind Blomkvist, gatukontoret Malmö, uttryckte sig (051129) ”Räcker det med två blomsterurnor för att skapa karaktären Prydnadspark?” (Prydnadspark är ett gammalt namn för Kultur/Historia.) Svaret på den frågan är så klart nej, det krävs fler element för att bygga upp en karaktär. Beskrivningarna, fotona och bilderna i detta arbete, underlättar förståelsen för parkkaraktärerna men ytterligare utveckling av kvantitet är ett ämne för framtiden.

6.8 Funderingar kring min metod

Det har passerat ett antal år sedan Berggren-Bärring och Grahn genomförde sin studie. Under dessa år har flera av parkerna och grönområdena förändrats. En del parker har försvunnit och nya har tillkommit. Jag är medveten om att tidsaspekten kan ha medfört vissa förändringar av de parker jag besökte, vilket har inneburit en viss oklarhet i min studie.

Jag valde i undersökningen bort Västerås som studieort och inriktade mig bara på Lund och Uppsala. Att ta med Västerås hade givit studien ytterligare en dimension men inom tidsramen för examensarbetet valde jag att inrikta mig på de två ”extremerna”. Jag gjorde även ett urval av parker. Hade jag haft tid att besöka alla parker vore studien bättre underbyggd.

Examensarbetet genomfördes under hösten vilket medförde att upplevelsen av parken kan ha påverkats av årstiden. Att kunna

Parkkaraktärerna behandlar hur vi upplever olika grönområden. För att underlätta användbarheten skulle de behöva kompletteras med kvantitet, som i detta fall är storleks- och mängdrekommendationer.

”Syftet med denna studie är att kritiskt granska de åtta parkkaraktärer som Berggren-Bärring och Grahn tidigare tagit fram. Jag ska identifiera och definiera parkkaraktärernas rumsliga och fysiska uppbyggnad.”

”Målet är att Berggren-Bärrings och Grahns forskningsmaterial, skall vidareutvecklas och göras användarvänligt. Detta med anledning av att kunna nyttjas av yrkesverksamma planerare och landskapsarkitekter vid utveckling, analysering och gestaltning av såväl befintliga som nya grönområden.”

återkomma under sommaren hade varit önskvärt inte minst för att få tydligare och bättre foton. Jag tycker mig ändå ha uppfyllt syftet att definiera och identifiera parkkaraktärerna. Om målet är uppfyllt återstår att se.

Jag hoppas i och med denna rapport att tydligheten vad gäller karaktärernas rumsliga uppbyggnad ska ha klarnat. Vi är alla olika och har olika bakgrund och uppfattning, vilket kan påverka hur vi uppfattar parkkaraktärerna. En person med utländsk bakgrund eller en person som är född i södra Sverige kanske saknar relationen till naturliknande parker eller kanske inte uppskattar naturlig prägel i t ex karaktärerna Vild och Artrik. Jag har med detta examensarbete, i text och bild, försökt tydliggöra att karaktärerna uppträder olika och att namnen fungerar som ”paraplynamn” vilka innehåller flera olika varianter.

7. Källförteckning

Tryckta källor:

- Andersson, S.-I. (1991). *Nya tankar och visioner om parkernas framtida roll och funktion i städerna; parker och verklighetsflykt*. i (red) Sorte. *Framtidens parker!*. Stad & Land. Movium/ Institutionen för landskapsplanering. Sveriges lantbruksuniversitet, Alnarp. 91/1991 s. 17-20
- Appleton, J. (1975). *The Experience of Landscape*, London
- Berggren-Bärring, A.-M. & Grahn, P. (1995). *Grönstrukturens betydelse för användningen*. Institutionen för landskapsplanering. Sveriges Lantbruksuniversitet, Alnarp & Ultuna. Rapport 95:3
- Berglund, U. (1996). *Perspektiv på stadens natur: om hur invånare och planerare ser på utemiljön i staden*. 1996:4 KTH, Stockholm
- Ericson, G., Jönsson, J.O. et al. (2003). *Grönplan för Malmö*, Malmö
- Ericson, G. (1998). *Malmö's lokala oaser 3. Stadsdelarnas parker*, Gatukontoret Malmö
- Florgård, C. (2005). *Grönskan spelas bort* i (red.) Frank, G. *Spelet om staden*. Formas, Stockholm. s. 125-135
- Grahn, P. (1991a). *Framtidens parker - parker att utvecklas i*. i (red.) Sorte. *Framtidens parker!*. Stad & Land. Movium/ Institutionen för landskapsplanering. Sveriges lantbruksuniversitet, Alnarp. nr 91. s. 21-41
- Grahn, P. (1991b). *Om parkers betydelse*. Doktorsavhandling. Stad & Land. Movium/ Institutionen för landskapsplanering. Sveriges Lantbruksuniversitet, Alnarp. nr 93
- Grahn, P. (2005). *Om trädgårdsterapi och terapeutiska trädgårdar*. i (red.) Johansson & Küller. *Svensk miljöpsykologi*. Studentlitteratur, Lund. s. 245-260
- Grahn, P. (1991c) *Utveckla parkerna!* i Utemiljö nr 6. Movium-sekretariatet. Sveriges lantbruksuniversitet, Alnarp. s 1-8
- Grahn, P. & Stigsdotter, U. (2003). *Landscape planing and stress*. Urban Forestry Urban Greening. nr 2 s. 1-18
- Hartig, T. (1993). *Nature experience in transactional perspective*. *Landscape and Urban Planning*, Amsterdam. nr 25. s. 17-36
- Hartig, T. (2005). *Teorier om restaurativa miljöer – förr, nu och i framtiden*. i (red.) Johansson & Küller. *Svensk miljöpsykologi*. Studentlitteratur, Lund. s. 263-297
- Hägerhäll, C. (2005). *Naturen i landskapsupplevelsen och landskapsupplevelsens natur*. i (red.) Johansson & Küller. *Svensk miljöpsykologi*. Studentlitteratur, Lund. s. 209-224
- Kaplan, S. (1991). *Parker för framtiden: Ett psykologiskt perspektiv*. i (red.) Sorte. *Framtidens parker!*. Stad & Land. Movium/ Institutionen för landskapsplanering. Sveriges lantbruksuniversitet, Alnarp. nr 91. s. 5-16
- Kaplan S & R. & Ryan, L. (1998). *With people in mind - Design and Management of Everyday Nature*. Islandpress, Washington D.C.
- Lövrje, K. (2003). *Det gröna som identitetsskapande stadsbyggnadselement – object, koncept och struktur*. Doktorsavhandling. Institutionen för landskapsplanering. Sveriges Lantbruksuniversitet, Alnarp
- Mårtensson, F. (2004). *Landskapet i leken, en studie av utomhuslek på förskolegården*. Doktorsavhandling. Institutionen för landskapsplanering Sveriges lantbruksuniversitet, Alnarp

- Nationalencyklopedin, (1996). Första upplagan. andra tryckningen, Belgien
- Norberg-Schulz, C. (1999). *Fenomenet plats*. i Arkitekturteorier tidskriften Kairos. nr 5. s. 89-115
- Nyman, K. (2005). *Djupintervjuer om ljudmiljöer i tätortsnära naturområden*. Delrapport i ett samarbetsprojekt - Ljudkvalitet i natur- och kulturmiljöer. Naturvårdsverket rapport 5443, Stockholm
- Regeringens proposition, 2002 03:35 *Mål för folkhälsan* (<http://www.social.regeringen.se/content/1/c4/12/59/ce6a4da9.pdf>)
- Sorte, G. (2005). *Parken för Homo Urbanism – stadsmänniskan*. i (red.) Johansson & Küller. Svensk miljöpsykologi. Studentlitteratur, Lund. s. 227-240
- Stigsdotter, U. & Grahn, P. (2003). *Experiencing a Garden: A Healing Garden for People Suffering from Burnout Diseases*. Journal of Therapeutic Horticulture. nr 14. s. 38-48
- Stigsdotter, U. & Grahn, P. (2004). *A Garden at Your Doorstep May Reduce Stress. Private Gardens as Restorative Environments in the City*. i Doktorsavhandling. Landscape Architecture and Health. nr 2005:55. artikel 4, Alnarp
- Stigsdotter, U. (2005). *Urban Green spaces: Promoting health through city planning*. i Doktorsavhandling. Landscape Architecture and Health. nr 2005:55. artikel 5, Alnarp
- Ståhle, A. (2005). *Mer park i tätare stad: Teoretiska och empiriska undersökningar av stadsplaneringens mått på friytetillgång*. Lic. avhandling. Arkitekturskolan KTH, Stockholm
- Tallhage Lönn, I. (red.) (1999). *Gröna områden i planeringen*. Boverket, Kalmar
- Tallhage Lönn, I. (red.) (1994). *Stadens parker och natur*. Boverket, Växjö
- Wréden, B. et al. (2001). *Upplevelsevärden Sociala kvaliteter iden regionala grönstrukturen*. Rapport 4/2001. Regionplane- och trafikkontoret, Stockholm
- Åkerblom, K. & Zetterberg, I. (2002). *Parkprogram för Uppsala*. Allmän del, Uppsala kommun

Otryckta källor:

- Berggren-Bärring, A.-M. & Grahn, P. råmaterial från forskningsstudien som sammanfattas i Berggren-Bärring, A.-M. & Grahn, P. (1995).
- Moore R. (051111) föreläsning om *Natural Learning Initiativ - current research projects*. professor. North Carolina State University, USA
- Eklind Blomkvist, E. (051129) landskapsarkitekt på Malmö stad. intervju
- Åkerblom, K.(051208) landskapsarkitekt på Uppsala kommun. intervju

Elektroniska källor:

<http://www.enkoping.se/> (051114)

Bilaga I. Checklista vid inventering av parkkaraktärer

Parkkaraktär:

LÄGE I STADEN Omgivande bebyggelse Närliggande parker
RUMSLIGHET Storlek Öppet/slutet Mindre rum Överblickbarhet
TOPOGRAFI Kuperat/platt Framkomligt
VEGETATION Trädskikt (löv-barr) Buskskikt Markskikt Artrikt Lummigt Kultur/naturkaraktär
VÄGAR/STIGAR Raka/slingrande Markmaterial Ser man slutet på stigen? Framkomlighet
VATTEN Finns/finns ej Vattendrag Damm Nåbart Vattendjup
DJUR Artrikt Djur att klappa och mata Insekter Fåglar
OBJEKT I PARKEN Stenar Lekredskap Bänkar Serveringar Statyer Övrigt
SKÖTSEL Städat/skräpigt Snårigt
KÄNSLA/UPPLEVELSE Mystiskt Tryggt Trevligt Fint Tyst/buller Folk och rörelse Lugnt

Bilaga 2. Aktivitetsförklaringar

(Baserad på Berggren-Bärrings och Grahn's rapport (1995) s. 170-184. Typaktiviteterna är sorterade i bokstavsordning.)

Idrottsaktiviteter

Denna typaktivitet innefattar sporter såsom friidrott, löpning, joggning, motionsgymnastik, fotboll och skridskoåkning.

Kulturaktiviteter

Genom att se, besöka och uppleva skaffar man sig en förståelse för kulturmiljön. Det kan innebära "Att studera äldre hus, statyer och miljöer", "Att se på utställningar", "Att delta i fritidsgårdars- och föreningars kulturaktiviteter" eller att ha "Föreläsningar, undervisning och lektioner i parken och om parken".

Motionsaktiviteter

Dessa aktiviteter som kan tyckas påminna om Idrottsaktiviteter är mindre resultatnriktade och mer lustbetonade. Bland aktiviteterna finner man cykelåkning för motion, motionspromenad, orientering för nöje och landhockey.

Nöjesaktiviteter

Denna typaktivitet handlar om nöjen och upplevelser. Det kan vara att spela minigolf, att gå på café, att besöka djurparker eller att besöka festplatser och festarrangemang.

Redskapslekar

Som namnet anger innebär denna typaktivitet lekar med redskap. Redskapen är i detta fall sandlådor, gungor, rutschkanor och klätterställningar.

Rörelselekar

Det här är lekar som inte kräver fasta lekredskap. "bollekar – brännboll, krocket m fl utan krav på speciella bollbanor", "pulkaåkning m fl vinterlekar", "kull, kurragömma och liknande rörelselekar" är förslag på rörelselekar.

Sammlaraktiviteter

Dessa aktiviteter bejakar den insamlade ekornen i oss. Det handlar om svamp- och bärplockning.

Socialisationsaktiviteter

"Att besöka torghandel", "Att vistas ute bland folk" och "Att utreda och söka förstå en människas beteende, testa henne i olika sociala sammanhang" är olika aktiviteter som beskriver socialisationsaktiviteter.

Studieaktiviteter

Studieaktiviteter innebär "Växtstudier, inhemska växter", "Studier av fåglar m fl djur, inhemska" och "Studier av stenar, berggrund och jordarter".

Trädgårdsstudier

Trädgårdsstudier innefattar studier av trädgårdsväxter och prydnadsväxter.

Utflykt

De typer av utflykter som här åsyftas är naturbetingade så som "Utflykt för att få vara ute med gruppen i det fria, för att prata, solbada m m", "Utflykt för korvgrillning eller dylikt" och "Utflykt för lägerverksamhet, slå upp tält, bygga kojor etc".

Vildmarksaktivitet

Påminner om scoutingverksamhet. Att övernatta utomhus i tält, laga mat i naturen, finna spår, öva orienteringsförmågan m m.

Bilaga 3. Parker och grönområden jag besökte i Uppsala och Lund

Lund

St. Hans backar
Monumentparken
Rinnebäcksravinen
Clemens torg
Stortorget
Botaniska trädgården
Patrik Rosengrens park
Klostergårdens idrottsplats
Stadsparken

Uppsala

Bolandsparken
Botaniska trädgården
Börjeparken
Ekebydalen
Eriksbergsparken
Eriksberg, skogsparti mellan Granitvägen och Hågaån
Hågadalen
Kronparken
Luthagsplan
Löten
Stadsparken
Stadsskogen
Sunnerstabacken
Södra Sunnersta mot vattnet
Tegnérparken
Uppsala högar
Årsta parken
Västra Stabbylund
Östra plan

Detta examensarbete omfattar 20p och ingår som ett avslutande moment på landskapsarkitektprogrammet. Arbetet är utfört vid Sveriges lantbruksuniversitet, SLU, institutionen för Landskapsplanering Alnarp och genomfördes under höstterminen 2005 och vårterminen 2006.